

RECENZJA
Rozprawy doktorskiej mgr. Pawła ZAGÓRSKIEGO
na temat:
WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W DZIAŁANIACH NA RZECZ
BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

1. Znaczenie problematyki będącej treścią rozprawy.

Ograniczenia w liczebności wojsk operacyjnych powodują, że mało realnym wydaje się wytworzenie skutecznej obrony zdolnej do zablokowania agresji z każdego kierunku. Dlatego walka z desantami w trakcie i po ich wylądowaniu nie może być domeną tylko wojsk operacyjnych, a tym bardziej wydzielanych z ich składu, jak to często ma miejsce, odwodów przeciwdesantowych. Mnogość tych elementów wymagać będzie powszechności w walce z nimi. Sądzić więc należy, że walkę z desantami podejmować powinny siły, które w danym momencie znajdują się w pobliżu miejsc ich lądowania. To jedno z zadań Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT), które działając w stałych rejonach odpowiedzialności mogą podjąć skuteczną walkę z desantami przeciwnika w miejscu ich lądowania nie dopuszczając tym samym do wykonania przez nie zadań.

Analiza możliwego wykorzystania wojsk lądowych w poszczególnych obszarach oddziaływania sugeruje, że przynajmniej część z zadań wykonywanych w ramach działań na rubieży styczości, a także działań tyłowych mogłaby być wykonywana przez WOT. Pozwoliłoby to odciążyć część wojsk operacyjnych, a ich wysiłek skierować na wykonywanie zadań rozstrzygających, wymagających dużych zdolności manewrowych, siły ognia i precyzji uderzeń. Zadania, które powierzyć można tym wojskom to grupy zadań związane z:

- rozpoznaniem, działaniami przeciwdywersyjnymi o charakterze obronnym i zaczepnym, działaniami przeciwdesantowymi, ochroną i obroną obiektów o istotnym znaczeniu obronnym;
- obroną wybranych miejscowości;
- obroną lub dozorem rubieży i rejonów poza kierunkami głównych uderzeń przeciwnika;

- działaniami opóźniającymi oraz nieregularnymi;
- zapewnieniem swobody działania wojskom operacyjnym.

Nie do przecenienia jest również udział Wojsk Obrony Terytorialnej w realizacji zadań wsparcia władz cywilnych w sytuacjach kryzysowych. Terytorialność i masowość tej formacji sprzyja szybkiemu podejmowaniu działań ratowniczych w nagłych sytuacjach (wypadkach, katastrofach, klęskach żywiołowych). Wykorzystanie, zgodnie z obowiązującym prawem, potencjału tych wojsk do zadań wsparcia (w czasie pokoju) władz cywilnych wydaje się być koniecznością zwłaszcza przy nie funkcjonującej Obronie Cywilnej. Zatem temat dysertacji doktorskiej należy uznać za nader aktualny, posiadający istotne znaczenie poznawcze w płaszczyźnie zarówno teoretycznej jak i praktycznej.

2. Ocena wartości metodycznej rozprawy

Zamiany badawcze przedstawione zostały w oddzielnym rozdziale zatytułowanym „Podstawy metodologiczne badań”. Miały one swe odniesienia w treściach pracy oraz w zakończeniu, gdzie znajdujemy ocenę realizacji procedury badawczej. Zastosowane podejście metodyczne było zgodne z obecnymi poglądami i wymaganiami w środowisku uprawiającym nauki społeczne. Czytelnie określony został przedmiot badań, za który uznano *Wojska Obrony Terytorialnej w aspekcie ich zaangażowania w działania przeciwko zagrożeniom bezpieczeństwa państwa*.

Dojść szeroko zakreślony przedmiot badań wymagał czytelnego wytyczenia celu do jakiego zmierzać powinien wysiłek badawczy. Autor zdecydował się na wskazanie zarówno teoretycznego (poznawczego) jak i empirycznego celu badań, co w kontekście rozpatrywanej problematyki uznać należy za uzasadnione. Takie określenie celów miało swe reperkusje w procesie badawczym, gdzie zastosowane metody weryfikacji założonych hipotez umożliwiały pozyskanie zarówno wiedzy teoretycznej jak i poprzez opinie ekspertów - sugerowanie rozwiązań empirycznych. Wskazanie tych dwóch celów miało także odbicie w układzie prezentacji wyników badań.

Problemy badawcze zostały sformułowane czytelnie i trafnie w odniesieniu do dostrzeżonej sytuacji problemowej. Zwraca uwagę poprawność relacji między głównym problemem badawczym, problemami szczegółowymi, które z kolei ściśle korespondują z treściami kolejnych rozdziałów. Swoisty sposób ujęcia problemów szczegółowych wkomponowanych niejako w strukturę prezentowanych wyników badań wskazuje na poprawne rozumienie istoty powiązań między rozwiązywanymi problemami a wynikami badań.

W hipotetycznych przypuszczeniach są pomysły na rozwiązanie wcześniej wyartykułowanych problemów badawczych. Za poprawne uznaje treść hipotez szczegółowych.

Sposób ich sformułowania umożliwia ich weryfikację przy zastosowaniu zaproponowanych metod badawczych. Pewną wątpliwość budzić może treść hipotezy głównej przedstawionej formie stwierdzenia. Hipoteza jest pewnym przypuszczeniem, zatem nie zakłada pewności co do rezultatów końcowych. Bardziej odpowiednie wydaje się ujęcie zakładające potwierdzenie lub zanegowanie założeń hipotetycznych

Dobór metod badawczych i ich zastosowanie jest adekwatne do charakteru pracy. Dotyczy to przede wszystkim klasycznych metod teoretycznych, w tym zwłaszcza szeroko stosowanej analizy, której wyniki zostały starannie opracowane i przedstawione w tekście. Dokonywane uogólnienia potwierdzają poprawność stosowania syntezy pozwalającej rzeczowo i czytelnie przedstawić uzyskane rezultaty z przeprowadzonych badań. Na podkreślenie zasługuje szerokie zastosowanie w pracy klasycznych metod empirycznych – obserwacji uczestniczącej i sondażu diagnostycznego. Właściwy dobór ekspertów i respondentów przy wykorzystaniu uznanych narzędzi badawczych pozwoliły uzyskać wartościowy materiał poznawczy.

Jako zasadne uznać można przedstawienie organizacji przebiegu badań, które pozwalają zapoznać się z przyjętą koncepcją procedury badawczej i sposobem realizacji jej zamierzeń. Do elementów pozytywnie ocenianych zaliczyć należy uogólnienia zawarte w zakończeniach każdego z rozdziałów oraz w zakończeniu pracy. Wskazano tam także możliwe kierunki kontynuacji badań.

Za wielce poprawny uważam układ recenzowanej dysertacji. Jej struktura jest przejrzysta a prowadzone wywody stanowią logicznie powiązaną całość. Ponadto, pracę cechuje pragmatyzm naukowy, bowiem treści poszczególnych jej części są ze sobą powiązane – następne wynikają z poprzednich jako efekt nakreślonego sposobu przedstawienia poszczególnych kwestii i prezentacji uzyskanych wyników badań.

Rozprawa zapoczątkowana wstępem, a następnie rozwinięta w pięciu rozdziałach, stanowi zamkniętą i tematycznie spójną całość. Pracę wzbogacają liczne wykresy, rysunki i schematy. Analiza przedstawionego materiału badawczego wskazuje na stosunkowo dokładne określenie głębokości i zasięgu rozwiązywanego problemu. Nie budzi także wątpliwości dobór literatury. W spisie bibliograficznym umieszczono 85 pozycji zwartych oraz artykułów, 32 akty prawne oraz 55 stron internetowych dotyczących różnych aspektów rozpatrywanej problematyki. Przy takim bogactwie materiałów źródłowych niezrozumiałym jest nie dokonanie krytycznej oceny tegoż materiału jako podstawy do formułowania wniosków o kierunkach dokonywania zmian w przygotowaniu WOT do działania w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa.

3. Ocena wartości merytorycznej rozprawy

Część merytoryczną pracy ujęto w czterech rozdziałach odpowiadających treścią zamiarom badawczym zawartym w części metodycznej. Treści merytoryczne zawarte w poszczególnych rozdziałach są oryginalne, wiarygodne, poparte wynikami badań i wnoszą pewien istotny wkład do nauki o bezpieczeństwie, zwłaszcza w obszarze użycia Wojsk Obrony Terytorialnej do wsparcia władz cywilnych w sytuacjach kryzysowych.

Rozdział drugi (pierwszy rozdział odnosi się do założeń metodologicznych) poświęcono aspektom prawnym, regulującym udział sił zbrojnych we wsparciu władz cywilnych i pozamilitarnych ogniw związanych z zapewnieniem szeroko pojętego bezpieczeństwa państwa. Mimo, że tytuł rozdziału dotyczy aspektów prawnych wsparcia władz cywilnych przez wojska obrony terytorialnej, to trudno owe rozwiązania rozpatrywać w oderwaniu od regulacji prawnych dotyczących całości sił zbrojnych, których immanentną częścią są właśnie wojska obrony terytorialnej. Autor, analizując poszczególne akty prawne słusznie konstatuje że „nie ma jednego aktu prawnego, w którym sposób przejrzysty i całościowy zostałyby ujęte zadania dotyczące użycia sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych”(s.39). Wielość aktów prawnych dotyczących tej problematyki powoduje, że w sytuacjach wymagających szybkiej interwencji (skutki katastrof i kataklizmów) użycie sił zbrojnych bywa znacznie spóźnione, a wielu przypadkach władze cywilne nie są świadome możliwości skorzystania z takiej pomocy. Przytoczone w pracy przykłady wskazują na konieczność uproszczenia rozwiązań prawnych tak aby samorządy, w których wystąpiła sytuacja kryzysowa, mogły wnioskować o taką pomoc wykorzystując utworzone w tym celu narzędzia informatyczne. Szkoda, że Autor dostrzegając owe problemy, nie podjął próby zaproponowania uproszczenia obowiązujących przepisów dotyczących wsparcia władz cywilnych, a rozrzuconych w różnych aktach obowiązującego prawa. W rozdziale dokonano wieloaspektowej charakterystyki zagrożeń bezpieczeństwa skupiając się na zagrożeniach naturalnych i spowodowanych działalnością człowieka, co w kontekście rozpatrywanej w dysertacji problematyki uznać można za zasadne. Zbyt uproszczonym wydaje się być jednak twierdzenie (s. 58) że zagrożenia naturalne uzasadniały potrzebę utworzenia przez państwo Wojsk Obrony Terytorialnej. Powodów dla których utworzono Wojska Obrony Terytorialnej upatrywać należy w przyjętej w 2017 roku Koncepcji Obrony RP a nie w zagrożeniach naturalnych. Zagrożenia bezpieczeństwa pochodzące od sił natury lub błędów ludzkich wymagają profesjonalnie przygotowanych sił ratowniczych. Siły zbrojne w tym Wojska Obrony Terytorialnej dysponując odpowiednim sprzętem oraz gotowymi do działania siłami stanowią naturalne zaplecze w sytuacjach gdy profesjonalne siły ratownicze są niewystarczające lub niemożliwe do użycia. Nie oznacza to jednak potrzeby

przekształcania wojsk OT w siły ratownicze przepisując im jako główne- takie właśnie zadanie. Dlatego zasadnym wydaje się próba skategoryzowania zadań, które z uwagi na charakter sił zbrojnych mogą być im powierzone w ramach wsparcia władz cywilnych. Terytorialne rozmieszczenie Wojsk Obrony Terytorialnej sprzyja szybkości reagowania w sytuacjach nagłych zagrożeń toteż koniecznym wydaje się przygotowanie aktów prawnych upraszczających wsparcie władz cywilnych przez siły zbrojne w tym zwłaszcza Wojska Obrony Terytorialnej w sytuacji, gdy siły obrony cywilnej (OC) nie zostały dotąd należycie przygotowane.

Rozdział 3 zawiera wyniki badań nad udziałem Wojsk Obrony Terytorialnej we wsparciu władz cywilnych w ramach zarządzania kryzysowego. Poddano tu analizie istniejący system zarządzania kryzysowego w państwie oraz rolę Resortu Obrony Narodowej w tym systemie po zmianach wprowadzonych w systemie zarządzania kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej. Centrum zarządzania kryzysowego MON zostało przeniesione z Dowództwa Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych do Dowództwa Wojsk Obrony Terytorialnej. Autor stara się wykazać, że z uwagi na rozmieszczenie Wojsk Obrony Terytorialnej odpowiadające podziałowi administracyjnemu państwa, powierzenie dowództwu WOT roli Centrum Zarządzania Kryzysowego MON z jednej strony odciąży wojska operacyjne od zadań związanych z planowaniem i koordynacją działań sił zbrojnych na rzecz władz cywilnych w sytuacjach kryzysowych z drugiej zaś, ułatwi władzom cywilnym ewentualne skorzystanie z pomocy Wojsk Obrony Terytorialnej stacjonujących w administrowanym przez te władze terenie. Przytoczone argumenty, oparte na badaniach empirycznych, są przekonujące i w zasadzie odpowiadają decyzjom podejmowanym przez dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej. Rozpatrywanie roli Wojsk Obrony Terytorialnej tylko w zarządzaniu kryzysowym znacznie słyca (zdaniem recenzenta) rolę tych wojsk w systemie bezpieczeństwa państwa, ograniczając ich udział do okresu pokoju jako okresu funkcjonowania państwa. Wprawdzie Autor dostrzega potrzebę szerszego potraktowania tej problematyki (s. 163) ale nie podejmuje próby jej rozwinięcia wskazując chociażby na potrzebę i możliwości współpracy Wojsk Obrony Terytorialnej z administracją terenową w okresie kryzysu polityczno - militarnego oraz w czasie wojny. W części końcowej rozdziału zawarto szereg (11) interesujących wniosków. Szkoda, że część z nich, choć istotna i ciekawa, nie znajduje podstaw w prezentowanych wynikach badań (np. pkt 5,6 s.160)

W rozdziale 4, na podstawie zaangażowania Wojsk Obrony Terytorialnej w pomoc świadczoną władzom cywilnym w związku wybuchem pandemii COVID - 19, kryzysu migracyjnego na granicy z Białorusią oraz pomocy udzielanej uchodźcom z Ukrainy, wskazane

zostały formy i metody jakie zastosowano, aby wyjść na przeciw oczekiwaniom administracji państwowej i samorządowej, które wobec rozmiarów i skali zagrożenia zwracały się o pomoc do sił zbrojnych w tym do Wojsk Obrony Terytorialnej. Autor, posługując się danymi statystycznymi wykazał wkład jaki wniosły Wojska Obrony Terytorialnej w udzielanie wsparcia instytucjom ochrony zdrowia, Straży Granicznej, oraz administracji samorządowej w okresie lat 2020 – 2022, wskazał jednocześnie na potrzeby doskonalenia współpracy z władzami terenowymi poprzez zawieranie szczegółowych porozumień co do świadczonej pomocy. Budzący szacunek rozmiar świadczonej pomocy zwłaszcza przy wsparciu służby zdrowia i dyslokacji uchodźców z Ukrainy wskazuje na potrzebę powołania obrony cywilnej (OC), która w opisanych sytuacjach przejęłaby ciężar przynajmniej części zadań o charakterze ratowniczym. Rozmiar potrzeb dotyczących wsparcia władz cywilnych przy takim skumulowanie sytuacji kryzysowych przekraczał możliwości Wojsk Obrony Terytorialnej dlatego słusznie Autor podkreśla pełne zaangażowanie także innych Rodzajów Sił Zbrojnych zwłaszcza w świadczenie pomocy Resortowi Ochrony Zdrowia i Resortowi Spraw Wewnętrznych gdzie główną rolę w ochronie granicy państwowej z Białorusią przejęły wojska operacyjne współdziałające z Wojskami Obrony Terytorialnej, Policją i Strażą Graniczną

Rozdział 5 stanowi w zamyśle Autora, swego rodzaju podsumowanie badań prezentowanych wcześniej. Autor stara się przekonać czytelników o konieczności nie tylko dalszego rozwijania pododdziałów Wojsk Obrony Terytorialnej, ich specjalizacji dostosowanej do warunków terenowych w stałych rejonach odpowiedzialności, ale także zróżnicowanego wyposażenia. Przeważająca część przedstawionych propozycji to istniejące już rozwiązania wprowadzone decyzjami Resortu Obrony Narodowej i dowództwa WOT. Niemniej jednak wskazanie kierunków szkolenia, a także zróżnicowanego wyposażenia poszczególnych pododdziałów są nader interesujące i warte empirycznego zastosowania.

Głębszej refleksji wymaga rozwijanie nowych zdolności Wojsk Obrony Terytorialnej w perspektywie zagrożeń bezpieczeństwa. Wojska Obrony Terytorialnej nie mogą być panaceum na wszelkie pojawiające się zagrożenia. Ich powołanie i zasadnicze przeznaczenie jest dość jasno określone. To specyficzny, ale nieodłączny komponent sił zbrojnych, dlatego jego zadania podstawowe to działania militarne we współdziałaniu z pozostałymi rodzajami sił zbrojnych. Ich specyfika to działanie w stałych rejonach odpowiedzialności i ta ich cecha winna być wykorzystywana (zwłaszcza w okresie pokoju) do wsparcia administracji terenowej w sytuacjach kryzysowych. Ich uzbrojenie i wyposażenie winno odpowiadać warunkom panującym wyznaczonym stałym rejonie odpowiedzialności.

W zakończeniu rozprawy Autor ocenia stopień osiągnięcia zakładanego celu i rozwiązania problemu. Mając świadomość, że praca nie wyczerpuje wszystkich zagadnień, poprawnie, choć dość ogólnikowo określa możliwe obszary i kierunki przyszłych badań w tym zakresie.

4. Ocena końcowa

Rozprawa jest autorskim dziełem doktoranta, dowodzi oryginalności prowadzonych badań oraz dojrzałości wykorzystywanego warsztatu badawczego. Użyta terminologia jest poprawna i zgodna z obowiązującymi normami. Doktorant wykazał potrzebę naukowego poznania zawartej w niej problematyki. Zastosowana procedura badań odpowiada charakterowi problemu naukowego, a uzyskane rezultaty badań zostały poprawnie ujęte w postać zwartej opracowania naukowego. Recenzowaną rozprawę doktorską cechuje zrozumiały styl pisarski. Autor wykorzystał wykazał się umiejętnością analizowania, projektowania badań własnych i ich prowadzenia oraz formułowania wniosków.

Poprawność merytoryczna przedstawionej do recenzji pracy nie budzi zastrzeżeń, o wartości naukowej przedłożonej rozprawy doktorskiej świadczą w mojej ocenie między innymi następujące przesłanki:

- sformułowany interesujący problem badawczy, który stał się ambitnym zadaniem dysertacyjnym;
- poprawnie przyjęte założenia metodologiczne i zastosowane adekwatne do badanych problemów metody i narzędzia badawcze;
- dokonana syntezy wyników badań proponująca kierunki rozwoju WOT z uwzględnieniem zagrożeń bezpieczeństwa państwa.

W trakcie lektury rozprawy doktorskiej nasunęło się kilka dyskusyjnych kwestii, wymagających głębszych wyjaśnień pozostawiam je do wyjaśnienia podczas publicznej obrony rozprawy doktorskiej

Proszę, aby Autor podczas obrony wyjaśnił:

1. Dlaczego w rozprawie nie dokonał krytycznej analizy dość obszernej literatury przedmiotu.
2. Czy rozbudowa Wojsk Obrony Terytorialnej (ich masowość i terytorialność) może zastąpić Obronę Cywilną(OC) we wszystkich stanach gotowości obronnej państwa?
3. Jedną z metod deklarowanych badań empirycznych była metoda sondażu diagnostycznego prowadzonego techniką wywiadu eksperckiego. Proszę wskazać w której części rozprawy (poza załącznikiem) wykorzystano opinie ekspertów?

Konkluzja

Rozprawa doktorska pana magistra Pawła Zagórskiego pod tytułem *Wojska Obrony Terytorialnej w działaniach na rzecz bezpieczeństwa państwa* stanowi rozwiązanie istotnego problemu naukowego. Wyniki analizy jej treści utwierdzają w przekonaniu, że prezentują ogólną wiedzę teoretyczną Autora w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Na tej podstawie stwierdzam że Autor wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując, rozprawa doktorska pana magistra Pawła Zagórskiego pod tytułem *Wojska Obrony Terytorialnej w działaniach na rzecz bezpieczeństwa państwa* spełnia wymagania dotyczące rozprawy doktorskiej określone w artykule 187 ust.1i 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z powyższym wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

.....